

Kapittel 14

Ønsker voldsutsatte straff for utøver, og hvilken betydning har det for straffesaken?

ELISIV BAKKETEIG OG JANE DULLUM

SAMMENDRAG Kapitlet belyser hvordan voldsutsatte stiller seg til spørsmålet om straff av utøver, og hvilken betydning fornærmedes innstilling kan ha for rettsapparatets behandling av saken. Relasjonen mellom partene, men også storfamilien fremstår som viktige påvirkningsfaktorer for utsattes innstilling. Den totale bevissituasjonen i saken fremstår som viktigere for utfallet enn den utsattes innstilling til straff av utøver. Dataene er et underutvalg av 23 straffesaker om partnervold anmeldt i 2014 og inngår i en større studie.

NØKKEWORD voldsutsattes medvirkning | partnervold | straffeapparatet | frafall

ABSTRACT This chapter address the victims' attitude related to prosecution of the defendant and what influence this might have for the case in the penal system. The relationship between the parties but also with their extended families seems to be important influential factors regarding the victims' attitude. The total evidential situation seems to be more important for the case outcome than the attitude of the victim. The data enclose a subsample of 23 criminal cases of domestic violence reported in 2014 and is part of a larger study.

KEYWORDS victim participation | domestic violence | penal system | attrition

INNLEDNING

At fornærmede medvirker i straffesaken, har vært sett som en viktig forutsetning for tiltale og dom fra politiets og straffesaksaktørenes side (Skjørten, 2002). Samtidig er det ikke uvanlig i partnervoldssaker at voldsutsatte er ambivalente til straff av voldsutøver. I en eldre undersøkelse av Aslaksrud og Bødal (1986) av politiets behandling av mishandlingssaker trakk fornærmede tilbake påtalebegjæringen i majoriteten av sakene. Dette var imidlertid på et tidspunkt da påtale var avhengig av fornærmedes begjæring, og hvor fornærmedes innstilling hadde større formell betydning for sakens videre forløp. I dag er påtalen i familievoldssaker offentlig, politiet kan straffeforfølge uavhengig av fornærmedes ønske. Likevel kan fornærmedes innstilling til straff av mistenkte fortsatt ha betydning for politiets arbeid. Den engelske forskeren Hester (2005) fant i en undersøkelse hvor politi og straffesaksaktører var informanter, at fornærmedes forklaring ble sett som avgjørende for å sikre straffeforfølgning i rettsapparatet. Hester fant imidlertid at en liten andel saker ble ført videre i straffesystemet til tross for fornærmedes manglende medvirkning, i motsetning til det som hadde vært situasjonen tidligere. Implikasjonene av fornærmedes manglende medvirkning under straffesaken er altså ikke nødvendigvis gitt og kan endre seg over tid – også i en norsk kontekst.

Det har skjedd en rekke endringer på feltet vold i nære relasjoner. Voldsforståelsen er blitt mer kompleks, strafferettslige virkemidler blir sett som viktige for å håndtere vold i nære relasjoner, og vi har sett betydelige straffeskjerpelser (Dullum & Bakketeig, 2017). I tillegg er fornærmedes straffeprosessuelle stilling styrket, noe som kan ha bidratt til at straffesaken oppleves som mindre belastende for fornærmede (Dullum, 2016). Endringer i feltet kan ha betydning for fornærmedes innstilling til straff av mistenkte og for hvordan de rettslige aktørene vektlegger betydningen av denne for rettsapparatets behandling. I dette kapitlet skal vi derfor undersøke hvordan fornærmede i et utvalg saker har stilt seg til spørsmålet om anmeldelse og straff av mistenkte. Deretter vil vi undersøke hvilken betydning fornærmedes innstilling har hatt for politiets etterforskning og for påtaleavgjørelsen.

Det empiriske grunnlaget er en analyse av straffesaksdokumenter i 23 saker som involverer partnervold enten alene eller i kombinasjon med barnemishandling (straffeloven av 1902 § 219). Sakene er anmeldt i 2014 i et politidistrikt på Østlandet. Fordi dataene våre er fra 2014, er sakene behandlet etter alminnelig straffelov av 1902 nr. 10, § 219. Straffeloven § 219 oppstiller straff for den som «... ved å true, tvinge, begrense bevegelsesfriheten til, utøve vold mot eller på annen måte krenke, grovt eller gjentatt mishandler ...» nåværende eller tidligere ektefelle, samboer eller barn (samt andre nære relasjoner som vi ikke går nærmere

inn på her).¹ Straffen er fengsel inntil fire år. Er mishandlingen grov, anvendes § 219 annet ledd hvor straffen er fengsel inntil seks år.

Vi ser først og fremst på de sakene som omfatter partnervold. Slike saker kan enten omfatte saker som utelukkende gjelder vold mellom voksne, eller saker hvor det er vold mellom voksne og hvor barna ser eller hører volden eller utsettes for fysisk vold selv. Vi holder utenfor saker som utelukkende gjelder barnemishandling, da disse reiser egne problemstillinger som vi ikke skal behandle. Nedenfor skal vi se nærmere på hva tidligere forskning viser om hva som kan påvirke fornærmedes innstilling til straff av utøver, og betydningen av fornærmedes innstilling for straffeapparatets arbeid.

BAKGRUNN

FAKTORER SOM KAN PÅVIRKE FORNÆRMEDES INNSTILLING TIL STRAFF AV UTØVER

Flere forhold kan gjøre straffeforfølgning av utøver vanskelig for fornærmede. Det kan være vanskelig å begjære ektefelle eller samboer påtalt og straffet. Partene kan også ha felles barn slik at avgjørelsen også får konsekvenser for barna. I tillegg kan den voldsutsatte stå i et materielt og økonomisk avhengighetsforhold til utøveren (Dichter et al., 2011). Dette var kanskje vanligere for voldsutsatte tidligere, men er fortsatt situasjonen for noen, særlig voldsutsatte kvinner med minoritetsbakgrunn (Årsberetning 2017 Oslo krisesenter). Språkproblemer og manglende innsikt i det norske velferdssystemet kan forsterke et avhengighetsforhold til voldsutøver (Baketeig et al., 2014). Å begjære ektefellen påtalt og straffet kan ha implikasjoner ikke bare for forholdet til ektefellen, men også til storfamilien (ektefellens og/eller egen). Storfamilien kan være en støtte for den voldsutsatte, men kan også utøve press mot å trekke anmeldelsen og mot å gjenforenes med utøver.

Hvordan de voldsutsatte blir møtt av politiet, og erfaringer gjennom rettsprosessen kan også påvirke om den voldsutsatte ønsker å medvirke under etterforskningen. Både Aas (2014a) og Grøvdal (2014) fant at voldsutsatte kvinner var misfornøyde i møte med politiet. Mer informasjon om politiets rolle har derfor blitt fremhevet som viktig for å sikre voldsutsatte et bedre møte med politiet (Aas, 2014a). En rekke prosessuelle endringer ble innført i 2008 som styrker fornærmedes stilling i straffesaken, og kan gjøre straffesaken mindre belastende (Dullum,

1. Etter gjeldende rett i straffeloven av 2005 nr. 28 (i kraft 1. oktober 2015) er familievold regulert i §§ 282, 283 og er primært en videreføring av § 219, men med en betydelig skjerping av straffesammene.

2017), for eksempel fornærmedes rett til en kontaktperson i politiet, til å begjære etterforskningsskritt og muligheter til å overvære rettsforhandlingene.

FORNÆRMEDES INNSTILLING TIL STRAFF AV UTØVER OG BETYDNING FOR POLITIETS ARBEID

I utgangspunktet kan en anta at der fornærmede er negativ eller ambivalent til straff av utøver, vil fornærmede la være å forklare seg eller forklare seg forbeholdent. Dersom fornærmede ikke ønsker å avgi forklaring, mister politiet tilgang til viktig informasjon, særlig når en tar i betraktning at familievold ofte skjer i hjemmet, uten vitner og det er få andre bevis i saken. Eriksson (1995) fant i en svensk undersøkelse at politifolk forventet at fornærmede kom til å støtte utøver og være et «motvillig» offer i straffesaken. Lindgren, Renck og Diesen (2012) fant at nesten samtlige partnervoldssaker nærmest ble rutinemessig henlagt der fornærmede ikke ønsket å bidra i straffesaken.

Det finnes begrenset norsk forskning om hvilken betydning fornærmedes innstilling har for påtalevurderingen. Aas (2009) fant i 2005 at bare et fåtall familievoldssaker hvor ordenspolitiet rykket ut, endte med tiltale. I mange tilfeller anmeldte politiet heller ikke forholdet til tross for at politiet selv kan anmelde når de er vitner til et straffbart forhold og forholdet er underlagt offentlig påtale. Begrunnelsen var at hendelsesforløpet fremsto som uklart eller at fornærmede fremsto uvillig til straffeforfølgning (Aas, 2009). Senere, i 2009, ble retningslinjene skjerpet slik at politiet i slike tilfeller ble pålagt å anmelde. I 2008 påpekte Riksadvokaten i rundskriv om etterforskning av familievoldssaker (3/2008) at det i utgangspunktet ikke bør tillegges avgjørende vekt for etterforskningen eller påtaleavgjørelsen om fornærmede trekker tilbake sin forklaring. Riksadvokaten understreker at en endret holdning hos fornærmede kan være utslag av både tidligere og fortsatte krenkelser.

Innsikt og forståelse for fornærmedes vanskelige stilling i familievoldssaker kan motvirke en eventuell demotiverende effekt hos politiet av at den voldsutsatte ikke ønsker utøver straffet. I en evaluering av den tidligere familievoldsbestemmelsen (§ 219) gir Aas og Andersen (2017) eksempler på at politiet fant mening i arbeidet selv om saken ble henlagt, blant annet fordi de opplevde å lykkes på det mellommenneskelige planet. Dette kan være indikasjoner på en positiv utvikling på et felt som tradisjonelt har hatt lav status i politiet, og hvor det har vært fremholdt at partnervoldssaker har vært lavt prioritert (Dullum, 2017).

Flere internasjonale undersøkelser indikerer samtidig at fornærmedes innstilling til straffesaken kan være en viktig forutsetning for at saken ender med tiltale

og dom (Eryn, 2017; Hester, 2005; Lindgren, Renck & Diesen, 2012). På grunn av ulike straffesystemer skal man imidlertid være forsiktig med å la disse ha direkte overføringsverdi. Ved å belyse spørsmålet om betydningen av fornærmedes innstilling for om saken henlegges eller går videre til doms på feltet vold i nære relasjoner, tar denne studien sikte på å fylle et kunnskapshull.

METODISKE BETRAKTNINGER

METODISK TILNÆRMING, UTVALG OG ANALYSE

Datagrunnlaget er en studie² av straffesaksdokumenter. Valg av metode må ses i sammenheng med problemstillingen i hovedstudien som denne delstudien knytter seg til. Der er problemstillingen å belyse hvilke faktorer som bidrar til at saken går til doms eller henlegges. For å belyse problemstillingen er det nødvendig å ha tilgang til det samme datagrunnlaget som påtalemyndigheten fatter sin beslutning ut fra, og som vil være straffedokumentene i saken.

Totalt er målsettingen³ at hovedstudien vil omfatte 50 familievoldssaker, 40 anmeldt i 2014 (straffeloven § 219 i loven av 1902) og 10 anmeldt i 2016 (straffeloven §§ 282, 283). 2014-årgangen ble valgt fordi sakene måtte være ferdigbehandlet i rettsapparatet da vi startet datainnsamlingen. Datagrunnlaget omfatter anmeldte saker i et politidistrikt på Østlandet. Av anonymitetshensyn oppgir vi ikke hvilket distrikt.

Datainnsamlingen har vært omfattende til tross for at antallet saker er begrenset. Sakenes størrelse har variert fra saker med få dokumenter til saker med stort volum. Opplysningene ble registrert på to måter: Et stort antall opplysninger ble registrert i hver sak med sikte på behandling i SPSS, for eksempel voldens grovhet, type sak, relasjon mellom partene, alder, kjønn, opprinnelse og bevis, og omfattet alle faser av saken fra anmeldelse til eventuell dom. Vi skrev også til dels omfattende sammendrag av hver sak. Det er den kvalitative delen av materialet som utgjør datagrunnlaget for kapitlet. Når vi senere viser til sakene, er det altså våre notater det refereres til, og ikke sitater fra dokumentene.

Analysen ble gjennomført slik at først ble alle saker som gjaldt partnervold alene (13) eller i kombinasjon med barnemishandling (10), identifisert. Da satt vi

2. Studien er gjennomført med tillatelse fra Riksadvokaten, med tilråding fra Rådet for taushetsplikt og forskning og med konsesjon fra Datatilsynet. Studien er også vurdert av Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH).
3. Datainnsamlingen pågår fortsatt. Per januar 2019 er 36 saker fra 2014 og halvparten av sakene fra 2016 ferdig kodet. Fordi enkelte saker kan mangle rettskraftig avgjørelse, er vi imidlertid ikke garantert et utvalg på 50.

igjen med 23 av de totalt 40 sakene anmeldt i 2014. I 16 av disse sakene hadde siktede og fornærmede annen opprinnelse enn norsk. Fordelingen har sammenheng med den demografiske sammensetningen i området sakene knytter seg til. Analysen omfattet deretter tre faser; først ble alle sakene gjennomgått og relevant informasjon notert for hver sak av betydning for problemstillingen. Deretter laget vi en oversikt over sakstype og mulige konstellasjoner av utfall i saker hvor fornærmede ønsket eller ikke ønsket voldsutøver straffet. Til slutt ble sakene i hver gruppe organisert sammen og gjennomgått med sikte på å identifisere særskilte kjennetegn ved sakene i hver kategori. Gjennom denne siste analysen identifiserte vi noen dimensjoner som sentrale for fornærmedes innstilling til straff av utøver som vi kommer tilbake til nedenfor.

STUDIENS BEGRENSNINGER

Noen begrensninger ved studien må fremheves. Sakene vi gjennomgår, er anmeldt i 2014. Både straffe- og straffeprosessloven er endret i 2015. Noen av disse endringene er av betydning for etterforskning av familievoldssaker, blant annet nye regler for tilrettelagte avhør av barn og sårbare voksne.⁴ Disse endringene fanges ikke opp i våre analyser.⁵

Opplysningene vi får gjennom rettsdokumentene, er nedtegnet i en straffesaks-kontekst. For å si noe om hvilke faktorer som får betydning for utfallet, er dette en fordel. Men konteksten kan også påvirke hva den enkelte fornærmede vil vektlegge for eksempel for å begrunne sitt syn på straffeforfølgning. Straffesaksdokumentene gir dermed ikke et fullstendig bilde av bakgrunnen for eventuell ambivalens hos fornærmede. Analysene baserer seg dessuten på våre nedtegnelser av sentrale hendelser i saken. I dette ligger en fortolkning. Hva som anses viktig for utfallet i saken, har vært førende for våre nedtegnelser.

Straffesaksdokumentene reflekterer heller ikke alt arbeidet politiet gjør overfor den voldsutsatte. Gjennom straffesaksbehandlingen «skrelles» opplysninger bort som ikke er relevante for saken. Samtidig gir straffesaksdokumentene god innsikt i den informasjonen politi og påtalemyndighet har hatt til rådighet som grunnlag for sine vurderinger.

Antallet saker er begrenset. Det betyr at vi ikke kan generalisere ut fra sakene, verken for det området som er undersøkt eller for praksis i landet ellers. Vår mål-

4. Ved lov 10. juni 2015 nr. 91, i kraft 2. oktober d.å., fikk straffeprosessloven nye bestemmelser om tilrettelagte avhør av barn og andre særlig sårbare fornærmede og vitner.

5. Hovedstudien vil også omfatte en gjennomgang av ti saker anmeldt i 2016 som vil være en pilotstudie for en analyse av nyere rettspraksis.

setting er imidlertid ikke å si noe om den generelle praksisen, men å gjennomføre en eksplorativ analyse ved å undersøke om datamaterialet vil reflektere det tidligere studier har vist om fornærmede som «uvillige vitner», eller om vårt materiale vil avdekke andre nyanser. Til tross for begrensningene ved materialet mener vi at datagrunnlaget er godt egnet til å illustrere noen av dilemmaene fornærmede og rettsapparatet står ovenfor i familievoldssaker.

HVORDAN STILTE FORNÆRMEDE SEG TIL STRAFF AV UTØVER OG I HVILKE SAKER?

I et knapt flertall av sakene (13 av 23) var fornærmede negativ eller ambivalent til straff av utøver, mens i ti saker ønsket fornærmede utøver straffet. Vår analyse tar utgangspunkt i fornærmedes innstilling til påtalespørsmålet slik det kommer til uttrykk ved anmeldelsen eller i senere avhør i saken. Fornærmede som vekslet mellom å ønske eller ikke ønske utøver straffet, ble registrert som ambivalent.

I sakene hvor fornærmede ikke ønsket utøver straffet, fremsto mange som nokså entydig negative til straff av utøver. Også de som ønsket fornærmede straffet, fremsto som nokså sikre, men i to av disse sakene hadde fornærmede endret standpunkt underveis. Disse to ble inkludert i kategorien «ønsket utøver straffet» fordi fornærmede fremsto som så sikker i sitt ønske ved henleggelses- eller domstidspunktet at det ville være misvisende å kategorisere dem som ambivalente. Kun i et begrenset antall saker endret fornærmede standpunkt – her illustrert ved en sak der fornærmede endrer standpunkt i retning av å *ønske* utøver straffet:

På spørsmål om hva fornærmede tenker om at mistenkte kan bli tiltalt og straffet for mishandling, synes fornærmede at han fortjener å bli straffet. Tidligere har hun beskyttet ham, men det gjør hun ikke lenger.⁶

I dette tilfellet hadde fornærmede og mistenkte brutt forholdet, og mistenkte var i ferd med å etablere seg på nytt. Det er altså forhold ved relasjonen mellom partene som fremheves som grunn for endring av standpunkt og samsvarer med funn i den svenske undersøkelsen til Lindgren, Renck og Diesen (2012).

Det er først og fremst i sakene med partnervold at fornærmede har ønsket mistenkte straffet (seks av ti saker). I sakene som omfatter både partnervold og barnemishandling (vitne til vold og/eller fysisk mishandling), er fornærmede i en

6. Vi bruker ikke sitattegn på utdragene for å markere at dette er våre notater og ikke direkte sitater fra saksdokumentene.

overvekt av sakene enten ambivalente eller negative til straff av utøver. Umiddelbart er det forståelig at ambivalensen er størst i familier med barn fordi den voldsutsatte ikke bare tar stilling til straff av sin partner, men også til straff av barnets forelder. Også Hester (2005) fant at hensynet til barn var en grunn til ikke å ønske utøver straffeforfulgt. På den annen side kunne en også tenke seg at dersom far utsetter barna for vold, vil mor oppleve et ansvar for å beskytte barna fra volden. Det er ikke uvanlig at mor velger å bryte med voldsutøver og koble på rettsapparatet når hun ser at volden rammer barna (Dicter, Cerulli, Khotari, Barg & Rhodes, 2011). Vårt materiale gir eksempler på dette. En mor oppdager for eksempel at barna blir utsatt for seksuelle overgrep, og dette blir utløsende for hennes valg om å anmelde. Denne moren var selv utsatt for vold i årevis, men hadde ikke anmeldt tidligere. I andre tilfeller er mistanken om vold usikker, der mor ikke tror at barna har vært utsatt for vold fra far, og derfor ønsker hun ikke straffeforfølgelse. Vurderingene av spørsmålet om straffeforfølgning hos mødrene fremstår dermed som sammensatt.

Fornærmede har også langt oftere anmeldt saken selv i sakene hvor fornærmede ønsket utøver straffet (åtte av ti saker), mens der fornærmede var negativ eller ambivalent til straff av utøver, var sakene oftere anmeldt av andre (politiet eller barnevernet). At fornærmede anmelder selv, kan uttrykke en sterkere beslutning om å ønske utøver straffeforfulgt enn der andre anmelder, noe som også fremheves av Aas (2013).

I neste delkapittel skal vi se nærmere på noen dimensjoner som skiller de sakene hvor fornærmede henholdsvis ønsket eller ikke ønsket utøver straffet, og som kan gi noen indikasjoner på hva som påvirker fornærmedes innstilling med de forbehold som følger av straffesakskonteksten.

HVILKE FORHOLD SER UT TIL Å HA BETYDNING FOR FORNÆRMEDES INNSTILLING?

RELASJONEN MELLOM PARTENE OG FORNÆRMEDES FRYKT FOR MISTENKTE

Umiddelbart kunne en tenke seg at en langvarig relasjon mellom partene ville gi større grunnlag for ambivalens enn en kortvarig relasjon. Halvparten av de fornærmede som ønsket utøver straffet, hadde imidlertid langvarige samliv bak seg, enkelte med varighet opptil 40 år og hvor volden skal ha pågått i årevis. I fire av sakene var det snakk om forhold av relativt kort varighet (en måned til tre år).

En kunne også tenke seg at partene i større grad hadde brutt samlivet med voldsutøver i sakene hvor de ønsket utøver straffet. I bare to saker var partene skilt på

anmeldelsestidspunktet, mens tre hadde brutt samlivet eller brøt det under saken. Med unntak av én ga imidlertid samtlige uttrykk for et ønske om å bryte samlivet med mistenkte, illustrert gjennom følgende sak:

Hun vil nå skilles, blir «gal» hvis hun må fortsette samlivet med mistenkte. Vil ikke at mistenkte skal ha kontakt med barna. Far har sagt at han skal være eneforsørger, svigerfamilien presser på for at de må skilles. Hun er redd for at mistenkte kan skape problemer for henne, at han skal oppsøke barna på skolen, og hva han kan gjøre mot familien i hjemlandet. Ifølge fornærmede prøver mistenkte å få dem sendt tilbake til hjemlandet.

Foruten å uttrykke et ønske om å bryte samlivet med mistenkte uttrykker fornærmede her også en frykt for mistenkte og bekymring for barna, og vi ser en underliggende konflikt om omsorgen for barna.

De som ikke ønsket utøver straffet, levde oftere fortsatt i samliv med mistenkte. Det er i disse sakene en finner fornærmede som fremhever at de ønsker å fortsette forholdet med utøver, men at volden skal stanse. Fra litteraturen kjenner vi dette som en vanlig reaksjon hos voldsutsatte, voldsutøver uttrykker anger, og den utsatte håper at volden ikke skal skje igjen (Dichter et al., 2011). I våre saker ser vi denne forklaringen kun eksplisitt i to. I disse sakene er det dessuten også andre faktorer som gjør seg gjeldende. I den ene uttrykker fornærmede ambivalens til spørsmålet om straffeforfølgning:

I første avhør er fornærmede usikker på om hun ønsker gjerningsmannen tiltalt og straffet. Hun klarer ikke å tenke på det. Hun ønsker at han ikke skal bo sammen med henne, og at han ikke skal komme og plage henne igjen. I nytt avhør fire dager senere blir hun spurt om hun er redd for mistenkte. Det er hun. Redd for han skal oppsøke henne, manipulere henne så hun på nytt skal tilgi ham. Fornærmede vil at det skal bli opp til politiet om han skal få en straff. Det eneste hun ønsker, er at hun skal få fred fra ham.

Det kan virke som det først og fremst er redsel for voldsutøver, men også frykt for å bli manipulert som gjør at hun er usikker på om hun ønsker ham straffet. En fortolkning er at den makten mistenkte har over fornærmede, også avspeiles i fornærmedes refleksjoner over påtalespørsmålet. Systematisk nedbygging av selvtillit inngår ofte i voldsutøvelsen i saker med systematisk mishandling over tid (Kirsebom et al., 2014). Når fornærmede ønsker at det skal være opp til politiet om utøver skal straffes, slipper fornærmede å bære ansvaret i tråd med målsettingen for offentlig påtale.

Flere fremhever frykt for hva partneren kan gjøre, som en begrunnelse for å ønske ham straffet. For disse blir politi og rettsvesen sett på som en instans som kan bidra til å trygge deres situasjon. Følgende eksempel kan illustrere dette. Her ankom politiet fornærmedes og mistenktes felles bopel kort tid etter at volden skal ha funnet sted. Hennes refleksjoner gjaldt anmeldelsen, men også disse kan gi inn-sikt i hva som påvirker fornærmedes ønske om straff av utøver:

Hun sier hun har vært utsatt for vold tre–fire ganger tidligere, hun har ikke turt å ringe politiet før nå. Fornærmede hadde imidlertid blitt redd nå og valgt å ringe politiet. Hun ønsker forholdet anmeldt i tilfelle hun skal bli drept.

Her ser det altså ut som at frykten for eget liv har vært utslagsgivende for beslutningen om å anmelde forholdet.

STORFAMILIEN PÅVIRKER

Også relasjonen til utøvers familie kan påvirke fornærmedes innstilling til straff av utøver. Dette kommer tydelig frem i de to følgende sakene hvor fornærmede uttrykker ambivalens. I den første hadde partene bare vært gift i litt over et år, begge hadde annen opprinnelse enn norsk, de har et felles barn på to år. Volden skal ha omfattet fysisk vold (lugging, kvelertak) og trusler, og skal også ha funnet sted under graviditet. Om påtalespørsmålet har vi notert:

Fornærmede begjærer gjerningsmannen tiltalt og straffet. Hun begynte å gråte ved spørsmål om påtalebegjæring, hun har dårlig samvittighet overfor foreldrene hans som har behandlet henne veldig godt, og hjulpet henne gjennom de vanskelige periodene, hun ønsker ikke å såre dem, dette er også grunnen til at hun ikke har anmeldt tidligere.

Denne kvinnen var klar på at hun ønsket utøver straffet, det var hennes forhold til hans foreldre som gjorde påtalespørsmålet vanskelig. I følgende sak utøver storfamilien derimot press på fornærmede til å flytte tilbake til utøver, noe hun også gjør i en periode.

Fornærmede og siktede er fetter og kusine, de har et barn sammen og venter et barn til og bor hos svigerforeldrene. Fornærmede snakker dårlig norsk og kjenner ikke det norske systemet. Hun forteller at hun er blitt utsatt for fysisk og psykisk vold i to år, nå ønsker hun ikke å bo der lenger etter at mistenkte skal ha begått vold mot henne mens hun hadde barnet i armene. På anmeldelsestids-

punktet har mistenkte barnet, og hun trenger politiets hjelp til å få barnet tilbake. Hun begjærer ham dermed straffet.

Det mekles i storfamilien og pågår forhandlinger på tvers av familiene. Hun flytter en periode tilbake til mistenkte, noe som medfører at hun utsettes for ny vold og anmelder mistenkte på nytt. Mistenkte domfelles i denne saken. På domstidspunktet er imidlertid ektefellene sammen igjen, og saken anses løst i storfamilien. De relasjonelle båndene skaper her en frem-og-tilbake-bevegelse hos fornærmede som reflekterer de emosjonelle og relasjonelle omkostningene, men som også gir omkostning i form av ny vold. Begge sakene illustrerer hvordan fornærmedes relasjon til storfamilien (egen og partnerens) kan være en viktig påvirkningsfaktor for hvordan hun stiller seg til straff av utøver.

HENSYNET TIL BARNA

Hesters (2005) undersøkelse fra England viste at kvinner med barn i større grad nektet å avgi forklaring under saken. Hensynet til barna ble også trukket frem av enkelte i vårt materiale som grunn til ikke å ønske utøver straffet, illustrert av følgende sak. Her er en far mistenkt for vold mot kona og barna. Det er flere anmeldelser i saken, og fornærmede anmelder selv flere ganger. I en av anmeldelsene trekker hun frem hensynet til barnet for hvorfor hun ikke ønsker å anmelde mannen:

Hun forteller om noe vold, og aggresjon fra mannen, men vil gi ham en sjanse til, hun ønsker at han skal få hjelp til takle aggresjon, det ønsker også barnevernet. Hun dro en uke på krisesenter, det burde bidra til at siktede forstår alvorret. Hun ønsker i utgangspunktet ikke mistenkte tiltalt og straffet, hun tenker på datteren, det er ikke noe særlig om faren er i fengsel.

I denne saken endrer fornærmede mening da hun senere anmelder og ønsker mannen straffet, men etter hvert trekker anmeldelsen tilbake.

For andre oppstår det en konkret situasjon som bidrar til at fornærmede til slutt velger å anmelde volden. I følgende sak nevnt tidligere hadde mor vært gift med voldsutøver i mange år, og volden skal ha pågått i årevis uten at hun hadde kontaktet politiet:

Den utløsende årsaken til anmeldelsen er at mor blir klar over at far utsetter barna for seksuelle overgrep. Hun hadde forsøkt å forlate ham før, men han tillot det ikke, hun ble av hensyn til barna, men det var før hun visste hva han gjorde mot dem. Hun begjærer utøver påtalt og straffet både for volden mot henne selv og for seksuelle overgrep mot barna.

Denne kvinnen sa at hun ville blitt i relasjonen hvis volden bare gjaldt henne selv. Overgrepene mot barna var den utløsende faktoren og som bidro til at hun ønsket ektefellen straffet.

BAGATELLISERING AV VOLDEN ELLER MANGLENDE TRO PÅ STRAFFEAPPARATET

Problemer med å definere seg selv som utsatt for vold er også noe vi ser når de fornærmede snakker om de ønsker utøver straffet. Enkelte bagatelliserer volden og sier at problemene bare melder seg når det er alkohol med i bildet. Å se seg selv som voldsutsatt og partneren som voldsutøver er for mange svært vanskelig. Andre ønsker å ordne opp selv. Dette kan ses som uttrykk for at fornærmede ønsker å velge andre strategier enn bruk av rettsapparatet for å løse situasjonen. Følgende sak illustrerer dette. Her fremhevet fornærmede at voldsutøveren trenger behandling og ikke straff. I dette tilfellet var utøver psykisk syk og hadde tidligere vært pågrepet i saken. Dette er også en av få saker hvor vi ser tegn til at fornærmede motarbeider politiet under etterforskningen:

Hun hadde fått nyss om at politiet vurderte å fengsle mistenkte dersom han ikke fikk fortsette oppholdet på sykehuset. Hun sa at det kom ikke på tale at han skulle tilbake til glattcelle igjen. Dersom politiet gjorde dette, ville både hun og datteren trekke forklaringen. Hun ville si at alt hun sa i avhøret var løgn, for å hindre at siktede havnet på en celle. Hun mente det var mye bedre at han kom hjem til henne enn at han ble fengslet fordi han utgjør en fare for henne. Hun nektet å snakke om farene ved at han kom hjem. Dersom politiet hindret ham i å komme hjem, ville hun aldri varsle politiet igjen dersom han var utagerende eller voldelig.

Her argumenterer fornærmede sterkt for en alternativ løsning – at utøver får hjelp og ikke straff – og er villig til å plassere dette hensynet foran hensynet til egen sikkerhet. Fengsling blir ikke oppfattet som et egnet virkemiddel for å håndtere situasjonen.

FORNÆRMEDE ER MISTENKT OG FORNÆRMET I SAMME SAK

I noen få saker hadde den voldsutsatte en dobbel posisjon; hun var fornærmet i kraft av å være voldsutsatt og mistenkt for utøvelse av vold mot barna eller for medvirkning til vold. En slik posisjon kan tenkes å påvirke fornærmedes innstilling til påtalespørsmålet. Følgende sak illustrerer en slik posisjon. Her var begge foreldre mistenkt enten som utøver eller for medvirkning til utøvelse av volden mot barna gjennom manglende avverging av volden:

Mistanken kommer opp da åtteåringen forteller på skolen at han og broren blir slått hjemme når de ikke oppfører seg, at mor slår både barna og far, og at foreldrene slår hverandre (...). Ifølge sønnen skal mor ha slått far, far skal da ha vridd armen hennes og slengt henne ned på sengen. Lillebroren skal ha blitt slengt ned på sengen av foreldrene.

I denne saken benektet begge foreldrene å ha begått vold mot barna, og ingen innrømmer straffeskyld. Mor benektet også ha vært utsatt for vold selv. I saken ga foreldrene en alternativ forklaring for barnets utsagn som ble trodd av hjelpe- og rettsapparatet. Samtidig må en ta høyde for at i de sakene hvor mor selv blir anklaget for å ha begått vold, kan erkjennelse av å være utsatt for vold fra mistenkte øke risikoen for at hun selv blir mistenkt for voldsutøvelse, fordi hun da underbygger troverdigheten i barnets utsagn. I en av disse sakene innrømmet mor likevel vold mot barna. Hun bekreftet etter hvert også til politiet at ektemannen hadde begått vold mot henne etter å ha benektet dette i tidligere avhør. Hun ønsket likevel ikke ektefellen anmeldt, men ønsket å legge hendelsen bak seg. Saken endte med domfellelse der begge ble dømt for vold mot barna, og far ble dømt også for vold mot mor.

Samlet ser vi at en rekke ulike forhold kan ha påvirket fornærmedes innstilling til straff av utøver ut fra det som fremkommer av fornærmedes forklaringer; hvor relasjonelle og følelsesmessige bindinger til utøver, men også til storfamilien fremstår som sentralt. I tillegg kommer frykt for voldsutøver, hensynet til barna, barnefordeling og økonomiske forhold, bagatellisering av volden, manglende tro på straffeapparatet som virkemiddel og en dobbeltposisjon som fornærmet og mistenkt i samme sak.

HVILKEN BETYDNING HAR FORNÆRMEDES INNSTILLING FOR POLITIETS, PÅTALEMYNDIGHETENS OG RETTENS BEHANDLING?

POLITIETS ARBEID

Det neste spørsmålet er hvilken betydning fornærmedes innstilling til straff av mistenkte har for etterforskning, påtale og straff. Ser en først på betydningen for politiets etterforskning, fremstår det ikke slik at politiet uten videre legger ned arbeidet der fornærmede trekker anmeldelsen, eller der fornærmede ikke ønsker utøver straffet. Der hvor fornærmede gir uttrykk for å ville trekke anmeldelsen, ser vi eksempler på at politiet forklarer fornærmede at de vil etterforske saken uavhengig av fornærmedes ønske. Vi ser også eksempler på at politiet blir tilkalt til hjemmet og anmelder uavhengig av fornærmedes ønske, illustrert gjennom følgende sak:

Politiet kommer til hjemmet etter at fornærmede har ringt politiet. Ektemannen skal ha tatt kvelertak på henne, begge parter var påvirket av alkohol da volden fant sted. Ektemannen hadde forlatt stedet da politiet kom. Ifølge politiets rapport var det ingen tegn til slåssing, fornærmede hadde heller ingen merker. Hun ønsket ikke å forlate hjemmet etter hendelsen, ønsket heller ikke voldsalarm eller besøksforbud. Fornærmede opplyser at de er i skilsmisseprosess, politiet har vært tilkalt et halvt år tidligere på grunn av vold, hun nevner også en volds-episode fire år tidligere. Hun har det vanligvis fint med ektemannen, men det blir problemer når det drikkes alkohol. Fornærmede beskrives som lettere beruset. Politiet anmelder saken.

Samtidig ser det i slike saker ut som at politiet gjør mesteparten av arbeidet på stedet, og at det skjer lite eller ingen etterforskning i etterkant. Forløpene i disse sakene likner forløp beskrevet av Aas (2014b) i politipatruljenes møte med familievolden. Lite etterforskning kan bety at politiet vurderer mulighetene som små for å innhente tilstrekkelige bevis til tiltale og dom, og hvor fornærmedes innstilling til straff av mistenkte kan være ett av flere momenter i denne vurderingen.

PÅTALEVURDERINGEN

Ser en på betydningen av fornærmedes innstilling for påtalevurderingen i vårt materiale, kunne en i utgangspunktet tenke seg at i saker hvor fornærmede ønsker utøver straffet, ville flere saker ende med tiltale enn der fornærmede ikke ønsket utøver straffet. Vi finner imidlertid ikke et slikt mønster. Av de ti sakene hvor fornærmede *ønsket* utøver straffet, ble halvparten henlagt. Av de fem som endte med domfellelse, endte én med frifinnelse, mens tiltalte ble delvis frifunnet i en annen (han ble domfelt for vold mot barna). I sakene hvor fornærmede *ikke* ønsket eller var ambivalent til straff av voldsutøver (13), ble syv saker henlagt mens seks endte med domfellelse. Vi finner altså ikke et tydelig mønster i retning av at flere saker blir henlagt der fornærmede ikke ønsker utøver straffet. Vi skal selvsagt være svært forsiktige med å trekke konklusjoner ut fra så små tall, men noen forhold kan tilsi at andre forhold ved saken er viktigere.

Ser en på utfallet av påtalevurderingen i de ulike sakstypene, trer nemlig et tydeligere mønster frem. I de 13 partnervoldssakene endte 10 med henleggelse. I tillegg endte én av de tre sakene som gikk til doms, med frifinnelse. I sakene som omfattet både partnervold og barnemishandling, var mønsteret motsatt. Av totalt ti saker gikk flertallet til doms (åtte saker), bare to ble henlagt. Hovedbildet i vårt materiale er med andre ord at partnervoldssakene henlegges, mens sakene med partnervold/barnemishandling går til doms. Den sannsynlige forklaringen er at det

i disse sakene ofte er flere instanser involvert i saken, som barnevern og krisesenter. Barnevernet er ofte anmelder. I saker med barn involvert er barna også ofte vitner til handlingene. Det er derfor flere som kan fortelle om hva de har sett og hørt. I partnervoldssakene er situasjonen oftere en påstand-mot-påstand-situasjon. Det er sjelden vitner til hendelsene. Bevissituasjonen tilsier altså at det vil være langt vanskeligere å føre saken frem til doms. Ut fra de sakene vi har gjennomgått, ser altså bevissituasjonen ved de ulike sakstypene ut til å være viktigere for påtalevurderingen enn hvordan fornærmede stiller seg til straff av utøver.

DOMSTOLSVURDERINGEN

En annen måte å få innsikt i hvilken betydning fornærmedes innstilling til straff av utøver har for straffesaken, er å se om retten legger vekt på dette. I så fall kan det være hensiktsmessig å se på de sakene som har gått til doms, og hvor fornærmede *ikke* har ønsket utøver straffet eller har vært ambivalent. Totalt omfatter dette seks saker med domfellelse. Gjennomgangen av disse dommene viser at de fornærmede i samtlige saker har valgt å forklare seg i saken. De har ikke påberopt seg vitnefritak etter straffeprosessloven § 122 til tross for at samtlige er gjort kjent med denne retten. Bestemmelsen gir fornærmede rett til å nekte å forklare seg på grunn av nær relasjon til tiltalte. Det kan bety at de fornærmede under etterforskningen av saken er blitt sikrere på at de ønsker utøver straffet. Men selv om fornærmede forklarer seg i retten, kan fornærmede også forklare seg forbeholdent, for eksempel gjennom å underrapportere voldshendelser, illustrert gjennom følgende sak:

Retten finner det bevist utover enhver rimelig tvil at mor har vært utsatt for et langt mer omfattende voldsregime fra fars side enn hva deres erkjennelser i retten tilsier. Retten viser da til de øvrige opplysningene i saken.

Her er det summen av opplysninger som er fremmet for domstolen, som retten gjør sin vurdering ut fra, og som i dette tilfellet bidrar til at retten finner at volden har vært mer omfattende enn det fornærmede har fortalt. Dette handler om den totalvurderingen retten skal gjøre av bevisene i saken. I en av sakene redegjør retten for denne vurderingen:

Ved vurderingen av troverdigheten av fornærmedes forklaring skal retten la enhver tvil komme tiltalte til gode. Fornærmedes forklaring har en klar bevisverdi i seg selv idet de færreste vitner ønsker å avgi uriktig forklaring til politiet eller retten. Retten skal imidlertid være oppmerksom på muligheten for

at det er til stede motiver (psykologiske eller materielle) som retten ikke er oppmerksom på bak en eventuell uriktig forklaring, og retten ser det ikke som realistisk gjennom den relativt kortvarige perioden en vitneforklaring pågår å kunne avgjøre sannheten i det vitnet forklarer. Retten skal også være oppmerksom på feilerindring, misforståelse av situasjonen eller overdramatisering, underrapportering av egen rolle. Normalt må det kreves ytterligere belegg i form av supplerende bevis før en tiltalt som bestrider fornærmedes forklaring, skal kunne domfelles.

Helhetsvurderingen omfatter en vurdering av andre mulige forklaringer på det forholdet tiltalen gjelder. Beviskravet er strengt. Som hovedregel må det foreligge ytterligere bevis utover fornærmedes forklaring for å domfelle. Her hadde fornærmede fortalt om en rekke voldshendelser. Retten fant imidlertid kun én voldshendelse bevist ved at det forelå medisinske bevis i saken i tillegg til fornærmedes forklaring. At fornærmede hadde fortalt at hun hadde gått på en dør og ikke opplyst til legevakten at skaden var påført ved vold, ble derimot ikke tillagt avgjørende vekt. Retten idømte imidlertid for legemsfornærmelse (§ 228 første ledd i straffeloven av 1902) fordi kravene til domfellelse etter § 219 ikke var oppfylt. Bevisene var utilstrekkelige for å domfelle for flere voldshendelser den voldsutsatte hadde fortalt om i saken, men én av hendelsene var tilstrekkelig bevist. Fordi det kun var én hendelse ble forholdet subsumert etter § 228, første ledd.

Høyesteretts praksis gir også anvisning på at fornærmedes motforestillinger ikke skal gis avgjørende vekt. I følgende saker hadde fornærmede ikke ønsket utøver straffet (Rt. 2005-595 og Rt. 2001-1411). I begge avgjørelser viste Høyesterett til at fornærmedes personlige holdning til om utøver skulle straffes ikke kunne tillegges vesentlig betydning. I kjennelsen fra 2001 viser Høyesterett til at straffansvar for familievold primært bygger på allmenne hensyn (Rt. 2001-1411).

Med forbehold om at datagrunnlaget vårt er begrenset, ser det altså ikke ut til at fornærmedes innstilling til straff av utøver i seg selv er en sentral silingsfaktor på påtalestadiet i de sakene vi har gjennomgått. Med unntak av et mindre antall saker hvor politiet har vært tilkalt og det har vært lite eller ingen etterforskning i etterkant, ser det heller ikke ut til at politiet legger ned etterforskningen der fornærmede er negativ eller uttrykker ambivalens. I sakene med lite etterforskning kan det imidlertid være at fornærmedes innstilling til straff har hatt en betydning for etterforskningens omfang, og dermed indirekte betydning for påtalevurderingen. Er saken kommet til domstolsbehandling, ser det ikke ut til at ambivalens hos fornærmede bidrar til å svekke fornærmedes stilling i saken.

AVSLUTTENDE DRØFTING

Fremstillingen har vist at relasjonen mellom fornærmede og mistenkte er svært sentral for hvordan fornærmede stiller seg til spørsmålet om straff av voldsutøver. Samtidig ser vi at også relasjonelle faktorer i bredere forstand influerer, for eksempel hensynet til barn i relasjonen, til øvrig familie i Norge og i opprinnelseslandet, og kulturelle og økonomiske faktorer. Samlet illustrerer disse påvirkningsfaktorene kompleksiteten i familievoldssakene og den vanskelige situasjonen mange voldsutsatte befinner seg i når de skal ta stilling til spørsmålet om straff av utøver.

Det er også verdt å merke seg at ingen i vårt materiale påropte seg vitnefritak etter straffeprosessloven § 122. Selv de som var imot straff av utøver, valgte å avgi forklaring til tross for en prosessuell mulighet for å slippe. Dette *kan* gjenspeile en styrket formell offerposisjon gjennom bedre ivaretagelse før, under og etter straffesaksbehandlingen som følge av lovendringene i 2008.

Ser vi på implikasjonene av fornærmedes innstilling for rettsapparatets behandling av saken, har vi i vårt materiale sett at ambivalens eller manglende ønske om straff ikke førte til henleggelse. Et ønske om straff av utøver førte heller ikke nødvendigvis til tiltale. Antakelig er det øvrige bevisbildet i saken viktigere for påtalespørsmålet enn fornærmedes innstilling til straff av utøver. Med det øvrige bevisbildet mener vi for eksempel om fornærmede har vært i kontakt med flere instanser, hva hun har sagt til de ulike instansene, om barna har sett eller hørt volden, og om barna uttaler seg i tråd med hva fornærmede sier.

Ser vi våre funn i lys av tidligere forskning, har fornærmedes innstilling til påtalespørsmålet fått mindre betydning enn tidligere. I Aslaksrud og Bødals (1986) undersøkelse trakk nesten samtlige tilbake påtalebegjæringen i en tid da politiet var avhengig av fornærmedes begjæring for å forfølge saken videre. Når påtalen er offentlig, stiller dette seg annerledes. Vårt materiale har vist at politiet ikke nødvendigvis slipper saken selv om fornærmede ikke ønsker saken straffeforfulgt. Samtidig har vi også sett eksempler på det motsatte. Avgjørelsene fra Høyesterett tilsier også at fornærmedes innstilling til straff ikke tillegges avgjørende vekt.

At fornærmedes innstilling til spørsmålet om straff av utøver er blitt mindre viktig for sakens forløp, kan være et resultat av større kunnskap om familievold i politiet. Økt kunnskap kan også ha bidratt til at politiet har blitt flinkere på bevisinnhenting og -sikring og dermed mindre avhengig av fornærmedes medvirkning.

De metodiske begrensningene ved straffesaksdokumenter tilsier imidlertid at det er behov for studier som bruker andre metoder til å utforske betydningen av fornærmedes innstilling for hvordan saken håndteres i rettsapparatet. Intervjuer med straffesaksaktører og observasjonsstudier vil kunne gi verdifull dybdekunnskap. Ikke minst er det behov for mer kunnskap om voldsutsattes egne refleksjo-

ner rundt spørsmål om deres innstilling til straff av utøver og betydningen av denne både før og under saksgangen, men også etter sakens avslutning. Denne kunnskapen er viktig for å sikre en rettshåndhevelse som ivaretar både rettsvernet og rettssikkerheten til personer som utsettes for familievold.

LITTERATURLISTE

- Aslaksrud, A. M. & Bødal, K. (1986). *Politianmeldt kvinnemishandling: 435 saker anmeldt til Oslo politikammer i 1981, 1983 og 1984*. Oslo: Justisdepartementet.
- Bakketeig, E., Stang, G. E., Madsen, C., Stefansen, K. & Smette, I. (2014): *Krisesentertilbudet i kommunene. Evaluering av kommunenes implementering av krisesenterloven* (NOVA Rapport 19/2014). Oslo: NOVA.
- Dichter, M. E., Cerulli, C., Kothari, C. L., Barg F. K. & Rhodes K. V. (2011). Engaging with Criminal Prosecution: The Victim's Perspective, *Women & Criminal Justice*, 21(1), 21–37, <https://doi.org/10.1080/08974454.2011.536053>
- Dullum, J. V. og Bakketeig, E. (2017). Bruk av legalstrategi mot vold i nære relasjoner. *Tidsskrift for strafferett*. 17(2), 103–125. <https://doi.org/10.18261/issn.0809-9537-2017-02-02>
- Dullum, J. (2016). En ny offerposisjon? Om styrkede rettigheter for fornærmede i straffesaker. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, 103(3).
- Eriksson, K. (1995). Motsträvighet som anomali i rättsväsenet. Poliser och åklagare om kvinnomisshandel. *Kvinnofrid SOU 1995:60. Del B. Hovudbetenkände av Kvinnovaldskommisionen*, 81–160.
- Eryn, N. O. (2017). Victim Cooperation in Intimate Partner Sexual Assault Cases: A Mixed Methods Examination. *Justice Quarterly*, 34(6), 1014–1043, <https://doi.org/10.1080/07418825.2016.1244285>
- Grovdal, Y. (2014). Ofre for vold – og ofre for straffesaksfokus. I K. Narud (red.) *Vold mot kvinner*. Oslo: Cappelen Damm AS.
- Hester, M. (2005). Making it through the Criminal Justice System: Attrition and Domestic Violence. *Social Policy & Society*, 5(1), 79–90.
- Kirsebom, B. M., Vatnar S. K. & Bjørkly S. (2014). Partnervoldserfaringer. Helseplager, skyld, skam og ansvarsattribuering. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 951–980.
- Lindgren, M. S., Renck, B. & Diesen, C. (2012): Criminal Justice for Assaulted Women in Sweden. *Law versus Practice. Review of European Studies*, 4(1), 167–178.
- Riksadvokaten (2008). Riksadvokatens rundskriv om etterforskning av familievoldssaker (3/2008).
- Skjørten, K. (2002): *Lov og rett mot familievold*. Oslo: Pax Forlag AS.
- Årsberetning 2017 Oslo krisesenter. Oslo: Oslo Krisesenter.
- Aas, G. & Andersen, T. (2017). *Mishandlingsbestemmelsen: En evaluering av loven mot mishandling i nære relasjoner jf. strl. § 219 (§ 282/283)* (PHS Forskning: 2017:1). Oslo: Politihøgskolen.

- Aas, G. (2014a). Voldsutsatte kvinner og deres erfaringer med politiet. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, 101(1), 37–50.
- Aas, G. (2014b). Politiets arbeid med familievoldssaker. I K. Narud (red.), *Vold mot kvinner* (s. 295–314). Oslo: Cappelen Damm AS.
- Aas, G. (2013). Politi- og påtalemyndighetens praktisering av familievoldsbestemmelsen (jf. straffelovens § 219). *Tidsskrift for strafferett*, 13(2), 236–245.
- Aas, G. (2009): *Politiinngrep i familiekonflikter: En studie av ordenspolitiets arbeid med familiekonflikter/familievoldssaker i Oslo* (Doktorgradsavhandling). Oslo: Universitetet i Oslo.